

תלמוד תורה

הרב יהודה עמיטל¹

תלמוד תורה הינו מרכז החיים בישיבה - כדברי הגמרא:

לא כרת הקבי"ה ברית עם ישראל אלא בשביל דברים שבעל פה.

(גיטין ס:)

ועם זאת, מעורר הוא לא מעט לבטים בקרב התלמידים. יש השואלים באופן גלוי (ולצידם כאלה השומרים את הדברים צפונים בלבם ונמנעים מלשואל): "והלא יש כל כך הרבה בעיות גדולות בעולם, בתחום האמונה, המוסר, סבלם של בני האדם, גורלו של עם ישראל, וכי יכולים אנחנו להסתפק במשך יום שלם בשאלה האם "הפה שאסר" הוא מדין "מיגר" או שזה דין מיוחד?"

יש המחפשים תשובה לשאלות מטרידות מעין אלה. הם מעיינים בספרים, שמים אוזנם כאפרכסת לשמוע שיחות של משגיחים וראשי ישיבה ומבקשים תשובה. לעתים, ברגעים של כנות אדם מגיע לידי מסקנה שהסוגיות הנלמדות בישיבה "אינן מדברות אליו" או "עוברות מעל ראשו". מצב זה יוצר תסכולים או בעיות מצפוניות.

ישנה אמרה מפורסמת של הבעל שם טוב על הפסוק: "פתחו לי שערי צדק אבא במ אודה י-ה, זה השער לה' צדיקים יבואו בו". לצדיקים יש תחושה שהם ניצבים בפני שערים נעולים ומתחננים: "פתחו לי שערי צדק", אך תשובתם: "זה השער" - הלבטים והשאלות הם המפתח למענה. הלבטים הם טבעיים. מי שאין לו לבטים ושאלות כאלה, סימן שהוא חי בסיסמאות או שהוא תוצר של חינוך שקיבל ובו אין שאלות ואין מחשבה. לזה שיודע ורוצה לשאול - רק השאלות יוכלו להביאו לדרך הנכונה. עליו לנסות להבין ולהתקרב לתורה דווקא על ידי אותם לבטים.

1. מתוך דברים שנאמרו בתחילת זמן חורף תשנ"ז.

לא לדלג

הירושלמי בריש תענית אומר:

אמר ר' יהושע בן לוי: אם יאמר לך אדם 'היכן הוא אלוקיך?' אמור לו:
'בכרך הגדול שברומי'.

(פ"א הלכה א, סד)

התשובה מעלה תמיהה. וכי הקב"ה נמצא ב"כרך הגדול שברומי"? הסביר ר' נחמן מברסלב: לעתים מגיע אדם להידרדרות רוחנית כה גדולה, עד שלא נותר לו אלא לשאול "איה אלוקיך?" אין הוא מוצא עוד את הקב"ה. מורים לו חז"ל: וכי חושב אתה למצוא אותו במקום אחר? לא, אלא במקום שבו אתה מצוי - שם תשיג אותו. באותה דרגה תחתונה של "כרך גדול שברומי", שם תמצא את הקב"ה ומשם תתחיל.

וכי יכולים אנו "לדלג" על פני כמה דורות? אדם צריך להיות כן עם עצמו. יקר קורטוב של כנות ושל אמת מכל דבר אחר. "אמת" פירושה "כנות", לא זיוף ולא צביעות. קיימות כיום שאלות גדולות, ועלינו להתפלל כי נזכה לקבל במשך חיינו תשובה מלאה עליהן. העיקר הוא, כדברי ר' נחמן, להתחיל מן המקום בו אתה נמצא.

מסירות נפש של דורנו

אחד היה ר' זרחיה הלוי בעל ה"מאור", שכתב את ספרו על הר"ף בגיל 19; אחד היה ר' שלמה הכהן מווילנא שפתח את ספרו שו"ת "ראשית ביכורים" בקונטרס של השגות שכתב לגדול הדור בעל "משכנות יעקב" ובו הוא מבקש ממנו סליחה על השגותיו שנכתבו בהיותו בן 18 שנה. אלה - יחידים בדורם היו. ואנן, מה נענה אבתרייהו? האומנם יכולים אנו לתת תשובות לשאלות העצומות באמצעות המטען שקיבלנו במשך עשרים שנה?

לו הייתי אני ר' יצחק מברדיטשוב, הייתי אומר: 'ריבוננו של עולם! ר' עקיבא איגר והגר"א אהבו את התורה עד כלות הנשמה, וכי רבותא היא זו? הנה, יש כאן ציבור של עשרות צעירים, בשנות העשרים לחייהם, שאין להם כל תשובה מהו הייחוד שב"שור שנגח את הפרה" ואף על פי כן הם לומדים ומשקיעים ראשם בלימוד סוגיות אלו!'

ר' חיים ויטאל כותב שפעם אחת שאל את מורו ז"ל, האר"י הקדוש, "איך הוא אומר לי שנפשי כל כך מעולה, הרי קטן שבדורות הראשונים היה צדיק וחסיד שאינני מגיע לעקבו? ואמר לי: דע, כי אין גדולת הנפש

תלויה כפי מעשה האדם רק לפי הזמן והדור ההוא, כי מעשה קטן מאוד בדור כזה שקול כנגד כמה מצוות גדולות שבדורות אחרים. בדורות אלה הקליפה גוברת עד מאוד, מה שאין כן בדורות הראשונים."

האר"י הקדוש הדגיש ש"הכל נמדד לפי הזמן". אכן, אם יש בדורנו צעירים שעמלים ומשקיעים בלימוד התורה מבלי שיהיו בידם כל התשובות, הלא דבר גדול הוא!

העובדות בשטח

מידי פעם היו ניסיונות לענות על השאלות שהועלו לעיל באמצעים שונים - לימוד מוסר, אמונה, "פנימיות התורה", מיסטיקה וחסידות. אך אמצעים אלו לא היו יעילים. כפי שאומר ר' חיים מוולוז'ין בעקבות חז"ל, שיראת שמים היא דבר יפה ודומה היא לעירוב קב חומטין (חומר משמר) בכור של תבואה. "קב חומטין" מחזיק את התבואה שלא תירקב. אך אם עשית כל תבואתך חומטין, כל היום לעסוק ביראת שמיים - לא ימצא בידך כלום.

יראת שמיים מסייעת לעיסוק בתלמוד תורה, אך אינה מהווה תחליף לו. גם מבחינה היסטורית, הן ברמת ה"מיקרו", הן ברמת ה"מאקרו", הוכח כי בלי עיסוק אינטנסיבי בתורה לא נותר דבר. חברה שלא היה בה עיסוק בהוויות אביי ורבא - לא החזיקה מעמד.

צאו וראו את כל הניסיונות שנעשו בתחום זה עד ימינו, לכו ובדקו בכל בתי המדרשות ותגלו שרק למקום בו למדו ולומדים גמרא יש זכות קיום ויכולת עמידה. היכנסו לכל בית כנסת ותראו: שיעור בגמרא מחזיק מעמד עשרים ושלשים שנה ואילו שיעורים אחרים - שנה או שנתיים ותו לא.

ויקחו לי

נסה ללמוד משהו על ערכו של לימוד התורה מתוך דברי המדרש:
 ויש לך מקח שמי שמכרו נמכר עמו? אמר הקב"ה לישראל: מכרתי לכם תורת, כביכול נמכרתי עמה שנאמר "ויקחו לי תרומה", יקחו אותי. משל למלך שהייתה לו בת יחידה. בא אחד מן המלכים ונטלה. ביקש לילך לו לארצו וליטול אשתו. אמר לו: ביתי שנתתי לך - יחידית היא. לפרוש הימנה, איני יכול. לאמר לך 'אל תטלה' איני יכול לפי שהיא אשתך. אלא זו טובה עשה לי, שכל מקום שאתה הולך - קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם, שאיני יכול להניח את בתי. כך אמר הקב"ה לישראל: נתתי לכם את התורה. לפרוש הימנה איני יכול.

לומר לכם יאל תטלוה' איני יכול. אלא בכל מקום שאתם הולכים, בית אחד עשו לי שאדור בתוכו, שנאמר "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם".

(שמות רבה, פרשה לג)

פשט הפסוק "ויקחו לי תרומה" מורה שלוקחים את התרומה בשביל הקב"ה, אך המדרש מפרש: "ויקחו לי" - כביכול בני ישראל לוקחים את הקב"ה עצמו ביחד עם התרומה. אדם הלומד תורה "לוקח" עמו את הקב"ה, יוצר איתו קשר. מדוע? קשה להבין, אך זו המציאות.

בעל התניא מסביר את העניין בצורה יותר שכלית:

לכל שכל, כשמשכיל ומשיג בשכלו איזה מושכל, הרי השכל תופש את המושכל ומקיפו בשכלו והמושכל נתפש ומוקף ומלובש בתוך השכל שהשכילו והשיגו. דרך משל: כשאדם מבין ומשיג את ההלכה במשנה ובגמרא לאשורה, על בוריה, הרי שכלו תופש ומקיף אותה וגם שכלו מלובש באותה שעה. התורה נמצאת בשכלו והוא נמצא בתורה. והנה הלכה זו חכמתו ורצונו של הקב"ה, שעלה ברצונו שתשתייך לראובן כך וכך דרך משל, ושמעון כך וכך, ויהיה הפסק ביניהם כך וכך. זה חלק מרצונו יתברך. ואף אם לא היה ולא יהיה הדבר הזה לעולם, מכל מקום אחר שכך עלה ברצונו וחכמתו של הקב"ה, שאם יטען זה כך וזה כך - יהיה הפסק כך, הרי שאדם יודע ומשיג בשכלו פסק זה של הלכה ערוכה במשנה - הרי זה משיג בשכלו ותופש רצונו וחכמתו של הקב"ה.

(ליקוטי אמרים פ"ה)

דברים מעין אלו כתב גם ר' חיים מוולוז'ין בספרו "נפש החיים"². למי שרוצה תשובה המעוגנת במקורות - הרי היא לפניו. אך גם ללא הסברים - ברור שעל ידי לימוד תורה נוצר קשר עם נותן התורה.

מוח ולב בעבודת ה'

קיימים שני אברים מרכזיים אצל האדם: המוח והלב. על המשנה במסכת אבות "יהי רצון מלפניך ה' אלוקינו, שתבנה עירך במהרה בימינו, ותן חלקנו בתורתך"³, אומר המהר"ל שיש כאן ביטוי למוח וללב. עבודת ה' היא ה"לב" ואילו תורה היא ה"מוח".

אדם אינו יכול לחיות רק עם לב. מי שאינו עוסק בתלמוד תורה, חסר

2. שער רביעי.

3. אבות ה, כ.

דבר בסיסי בעבודת ה'. וכי נשאר את האינטלקט ואת המוח לצורכי העולם הזה, ואת עבודת ה' נותר רק לשאר האברים?

עבודת ה' במוח נעשית באמצעות לימוד תורה! המוח הוא האבר החשוב ביותר אצל האדם, האינטלקט. וכי נוכל להסתפק בעבודת ה' רק באיברים - ניקח שופר ביד ונתקע בו בפה, ניטול ד' מינים, נאכל מצות - ורק המוח יוותר מחוץ למערכת קיום המצוות!?

גם אנשים הנוטים לצד המעשי שבחיים זקוקים ללימוד תורה. בימינו, כל מקצוע דורש השכלה. חקלאי אינו יכול להסתפק בידיעותיו של החקלאי מהדור הקודם. כדי לדעת כיצד לגדל עגבניות, צריך ללימוד הנדסת מזון. אפילו שרברב זקוק להשכלה מקצועית.

גם עבודת ה' לא תחזיק מעמד אם נושאה לא יהיו בעלי השכלה תורנית.

ניצול הזמן

בדור שלנו, קיים ערך נוסף ללימוד התורה. אנו עדים להתקדמות עצומה בכל שטחי המדע, הטכנולוגיה, האלקטרוניקה וכיוצא באלו. עבודה שהתבצעה פעם על ידי עשרות ומאות פועלים, נעשית היום בידי מכונה תוך דקות ספורות. התקדמות זו מגדילה בצורה משמעותית את שעות הפנאי של האדם. אנשי המחשבה בעולם מייגעים את מוחם בשאלה כיצד לנצל את שעות הפנאי הללו.

ר' צדוק אומר⁴, על פי הגמרא בסנהדרין⁵, שחטאם של דור המבול נגרם כתוצאה מתרבות השפע, עודף של זמן ופנאי. הם לא ידעו מה לעשות עם זמנם הפנוי.

כיצד לנצל את הזמן? והלא ביטול הזמן הוא מקור כל חטא! לכן, מתווסף ללימוד התורה ערך של מילוי תוכן ומשמעות לחיים ולזמן הפנוי.

לקחת פסק זמן

ר' חיים מוולוז'ין אומר⁶, שעל אדם ליטול מדי פעם פסק זמן כדי להתבונן ביראת שמיים ו"לשוות ה' לנגדו תמיד". איני יודע אם אנו מצויים בדרגה כזו עד כדי השגת המשמעות של "שויתי", אבל צריך לחשוב על גדולתה

4. פוקד עקרות עמ' 21

5. קח, א.

6. נפש החיים, שער רביעי.

של תורה, על מסריה הגדולים, ועל המהפכה העצומה שהביאה עמה לעולם. או אז נדע כי אותו פרט קטן של "שור שנגח את הפרה" או "הפה שאסר הוא הפה שהתיר" הם חלקים ממערכת ענקית. איש מדע העוסק בפרט הקטן, באטום הבודד - מבין מתוכו את החכמה הטמונה בעולם כולו. אין הוא יודע הרבה על הנעשה בתחומים אחרים, אך מתוך הכרתו בחכמה הטמונה בפרט שלפניו, לומד הוא להכיר ולהבין שפרט בודד זה הוא חלק מעולם גדול.

הוא הדין בתלמוד תורה. הבנת הפרט הקטן אינה מתמצית בו ובתוכנו, פרט זה הוא חלק מדרך חיים, מתורה שיש בה מוסר וחכמה, עדינות ויושר. גדולתה של תורה היא בהיותה מורכבת מכל אותם פרטים קטנים של "שור שנגח", של "הפה שאסר" ושל "מיגר".

קישור נכון לתורה

נחוצה לנו מידת ההתקשרות אל התורה. הגמרא⁷ דורשת על הפסוק: "נואף אישה חסר לב" - זה הלומד תורה לפרקים. חז"ל דימו את הלומד תורה לפרקים לנואף חסר לב. יש אדם הנקשר אל אישה באהבה ובחיבה, עד שלבותריהם נקשרים זה בזה. ויש אדם המוצא אישה מזדמנת לשעה, זהו אותו "נואף אשה חסר לב", רק ההנאה הרגעית מעניינת אותו.

יש אדם הלומד לשם הרגע, "אכן יש קסם בלימוד, זהו שעשוע אינטלקטואלי נחמד". אדם כזה הוא בבחינת "נואף אשה חסר לב". עלינו לדעת: יכול אדם ללמוד כל היום כולו ובכל זאת ייחשב נואף. מנגד, יכול אדם לעמול לפרנסתו כל היום, להיות קשה יום, אך שעה אחת בלילה שבה מתקשר הוא אל התורה - הופכת אותו ל"איש תם יושב אוהלים".

אל לנו להרים ידיים. לכל הספקות, הפקפוקים והשאלות מתלווה עוצמה אדירה. עלינו להתקשר לתורה, עם כל הלב. אם רק נדע כיצד לנצל את הזמן העומד לרשותנו, נזכה לראות בתסיסתו של בית המדרש. ביחד עם אותו "קב חומטין" של יראה, יבואו ברינה גם תורה וגם אמונה.